

Authors' contribution/
Wkład autorów:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Analiza statystyczna/
Statistical analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie tekstu/
Manuscript preparation
F. Opracowanie
piśmiennictwa/
Literature search
G. Pozyskanie funduszy/
Funds collection

THE CONCEPT OF "BOOK TOWN" AS AN INNOVATIVE WAY OF USING LOCAL RESOURCES FOR TOURISM PURPOSES

KONCEPCJA „MIASTA KSIĄŻEK” JAKO INNOWACYJNY SPOSÓB WYKORZYSTANIA ZASOBÓW LOKALNYCH NA CELE TURYSTYCZNE

Katarzyna Gralak

Warsaw University of Life Sciences
Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Gralak K. (2017), *The concept of "book town" as an innovative way of using local resources for tourism purposes/ Koncepcja „miasta książek” jako innowacyjny sposób wykorzystania zasobów lokalnych na cele turystyczne*. Economic and Regional Studies, Vol. 10, No. 2, pp. 60-73. <https://doi.org/10.2478/ers-2017-0016>

REVIEW ARTICLE

JEL code: Z32

Submitted:
August 2016

Accepted:
October 2016

Tables: 1
Figures: 0
References: 17

Summary

Subject and purpose of work: The aim of this paper is to present the origin and assumptions of the concept of "book towns", along with the conditions of its development and different ways of using this concept in shaping tourist attractiveness.

Materials and methods: This paper was prepared on the basis of domestic and foreign literature overview, as well as with the case study method. The examples presented in this article encompass four "book towns" from different continents (Hay-On-Wye in Wales, Torup in Denmark, Clunes in Australia and Paju in South Korea).

Results: Each of the analysed towns has a unique identity and its own idea of development. A book served as a tool for building social capital, entrepreneurship development (particularly in Torup) and forming new tourist destinations.

Conclusions: The concept of "book town", which was created in the 60s of the twentieth century, still arouses the interest of local communities and various groups of visitors, including, among others, tourists, booksellers and bibliophiles. Its uniqueness lies in the fact that a "book town" offers not only economic benefits but is primarily a tool for comprehensive interpretation and protection of local culture.

Keywords: town of books, tourism, Hay-On-Wye

ARTYKUŁ PRZEGLĄDOWY

Klasyfikacja JEL: Z32

Zgłoszony:
Sierpień 2016

Zaakceptowany:
Październik 2016

Tabele: 1
Rysunki: 0
Literatura: 17

Streszczenie

Przedmiot i cel pracy: Celem pracy było przedstawienie genezy oraz założeń koncepcji „miasta książek”, uwarunkowań ich rozwoju oraz prezentacja różnych sposobów wykorzystania tej koncepcji w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej.

Materiały i metody: Pracę przygotowano na podstawie przeglądu krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu oraz metody studium przypadku. Prezentowane w artykule przykłady obejmują cztery „miasta książek”, z różnych kontynentów (Hay-On-Way w Walii, Torup w Danii, Clunes w Australii oraz Paju w Korei Południowej).

Wyniki: Każde analizowane miasto ma unikalną tożsamość i swój własny pomysł na rozwój. Książka posłużyła za narzędzie budowy kapitału społecznego, rozwoju przedsiębiorczości (w szczególności w Torup) oraz kształtowania nowych destynacji turystycznych.

Wnioski: Koncepcja „miasta książek”, która powstała w latach 60. XX w., nadal wzbudza zainteresowanie lokalnych społeczności oraz różnych grup odwiedzających, m.in. turystów, księgarzy, bibliofilów. Jej unikatowość polega na tym, że „miasto książek” oferuje nie tylko korzyści ekonomiczne lecz stanowi przede wszystkim narzędzie wszechstronnej interpretacji i ochrony lokalnej kultury.

Słowa kluczowe: miasto książek, turystyka, Hay-On-Wye

Address for correspondence/ Adres korespondencyjny: dr inż. Katarzyna Gralak, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, Polska; tel. +48 22 593 40 63; e-mail: katarzyna_gralak@sggw.pl

Journal indexed in/ Czasopismo indeksowane w: AgEcon Search, AGRO, BazEkon, Index Copernicus Journal Master List, ICV 2015: 81,26; Polish Ministry of Science and Higher Education 2016: 9 points/ AgEcon Search, AGRO, BazEkon, Index Copernicus Journal Master List ICV 2015: 81,26; Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2016: 9 punktów. **Copyright:** © 2017 Pope John Paul II State School of Higher Education in Białopodlaska, Katarzyna Gralak. All articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

Introduction

One of innovative ways to use local resources, and at the same time mitigate adverse demographic changes, along with socioeconomic problems related to them, is the concept of creating "book towns" and "villages of books". It appeared in the 60s of the twentieth century in the United Kingdom. In essence, it is aimed at taking advantage of the local resources (in the form of, among others, real estate and entrepreneurship of local residents) to create small bookshops and antique shops, concentrated in a small area and offering visitors a wide range of books in various fields, especially ones that are difficult to obtain. Since 1961 towns and settlements from various European and world regions have used books as an attribute attracting potential tourists and activating local life. Nowadays, people use the term "*bookstore tourism*" to describe a form of cultural tourism, the essence of which is to promote small independent bookshops as a destination for individual or organized trips.

The purpose of this paper is to present the origins and assumptions of "book towns", the conditions underlying their development, in addition presenting different ways of applying this concept to shaping tourism attractiveness. The case studies presented in this article cover four towns from different continents and four different ways of using books in the local development process (Hay-On-Wye in Wales, Torup in Denmark, Clunes in Australia and Paju in South Korea). The source of information on the towns selected for the analysis was official website data of particular towns and the available local and foreign literature on this subject.

The origin and essence of the book towns concept

Processes of depopulation, society ageing, low income level and unemployment, and in particular migration of young people to big centres was the main problem of European rural areas in the 60s of the twentieth century, especially those located on the outskirts, with low population level and dependency on agriculture (Matthews 2007, p. 2). The development of tourism has become one of the functional transformation directions for such type of areas (Lane 2013, p. 29). Residents of rural areas converted their houses and farm buildings into accommodation and catering facilities, and farmers began to offer farm holidays (rural tourism and agritourism). Small towns and settlements attempted to distinguish themselves through special events, such as festivals, fairs, local cuisine, fishing contests, or searched for their leading attribute or specialisation (Idziak 2009, p. 203; Czapiewska 2012, p. 113), which would form the basis on which to build their own identity and a source of income (*Unique Selling Proposition*). On the foundation of these ideas the concept of "book towns" emerged.

"Towns of books" is an international phenomenon, with a strong European dimension (Seaton 1999,

Wstęp

Jednym z innowacyjnych sposobów wykorzystania zasobów lokalnych, a jednocześnie narzędziem łagodzenia niekorzystnych zmian demograficznych i związanych z nimi problemów społeczno-ekonomicznych jest koncepcja tworzenia „miast książek” oraz „wiosek książek”. Pojawiła się ona w latach 60. XX wieku w Wielkiej Brytanii. Jej istotą jest wykorzystanie zasobów lokalnych (m.in. nieruchomości i przedsiębiorczości mieszkańców) do tworzenia małych księgarni i antykwariatów, skoncentrowanych na niewielkim obszarze, oferujących odwiedzającym bogaty wybór książek z różnych dziedzin, zwłaszcza trudno dostępnych. Od 1961 r. miasteczka i miejscowości z różnych regionów Europy i świata wykorzystują książki jako atrybut, przyciągający potencjalnych turystów i aktywizujący życie lokalne. Współcześnie używa się pojęcia „*bookstore tourism*” na określenie jednej z form turystyki kulturowej, której istotą jest promowanie niezależnych, małych księgarni jako celu podróży indywidualnych lub zorganizowanych.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie genezy oraz założeń koncepcji „miasta książek”, uwarunkowań ich rozwoju oraz prezentacja różnych sposobów wykorzystania tej koncepcji w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej. Studia przypadków, prezentowane w artykule, obejmują cztery miasta, z różnych kontynentów i cztery odmienne sposoby wykorzystania książki w procesie rozwoju lokalnego: Hay-On-Way w Walii, Torup w Danii, Clunes w Australii oraz Paju w Korei Południowej. Źródłem informacji o wybranych do analiz miastach były oficjalne witryny internetowe miast oraz dostępna krajowa i zagraniczna literatura przedmiotu.

Geneza i istota koncepcji miast książek

Procesy depopulacyjne, starzenie się społeczeństwa, niski poziom dochodów i bezrobocie, a zwłaszcza odpływ młodych ludzi do dużych ośrodków miejskich były w latach 60. XX w. głównym problemem obszarów wiejskich Europy, zwłaszcza tych położonych peryferyjnie, słabo zaludnionych i uzależnionych od rolnictwa (Matthews 2007, s. 2). Jednym z kierunków przekształceń funkcjonalnych tego typu obszarów stał się rozwój turystyki (Lane 2013, s. 29). Mieszkańcy terenów wiejskich przekształcali budynki mieszkalne i gospodarcze w obiekty noclegowe i oferowali wyżywienie, a rolnicy - pobyty w gospodarstwie (turystyka wiejska i agroturystyka). Małe miasta i miejscowości starały się też wyróżniać poprzez specjalne wydarzenia, np. festyny, jarmarki, lokalne produkty kulinarne, zawody wędkarskie lub poszukiwały wiodącego atrybutu lub specjalizacji (Idziak 2009, s. 203; Czapiewska 2012, s. 113), który byłby podstawą do zbudowania własnej tożsamości i źródłem dochodów (ang. *Unique Selling Proposition*). Na gruncie tych pomysłów pojawiła się idea „miast książek”, które w języku angielskim określane są mianem „book town”.

„Miasta książek” są fenomenem międzynarodowym, o silnym wymiarze europejskim (Seaton 1999,

p. 392). The exact definition of "book towns" is difficult to formulate due to the variety of initiatives of this type in Europe and worldwide. According to the definition proposed by the International Organisation of Book Towns (IOB), it is "a small town or village with a high concentration of bookshops, antique bookshops and points of sale of second-hand books"¹. These are towns and settlements which have been economically revitalised, owing to the local population who undertook business activity and converted vacant retail and service premises into outlets for selling books, usually second-hand ones. Bookstores and antique shops often host additional craft activities, including the production of paper using traditional methods, printing, bookbinding, calligraphy, illustrating and designing book covers, and in more urbanised locations many other activities not related to books (tea rooms, cafes, galleries, craft shops, museums).

There are several features shared by "book towns". Most of them are located in peripheral areas, which are at the same time are very attractive in terms of landscape and culture. Often, they are sites of important historical significance, rich in monuments, located in a beautiful scenery and peaceful environment, which highlights their attractiveness for tourists. These are usually small towns with a population of 500 to 1500, known for their numerous antique bookshops, studios and organized events that promote culture and readership. The presence of books makes them attractive to various audiences, in particular to: booksellers, book lovers and tourists pursuing literary tourism. Basing on the appeal of readership, towns and villages are building a new identity and shaping new development prospects, hoping to achieve economic and social benefits (e.g. influx of new residents).

The development of towns and villages benefits from the current trends in the development of tourism. OECD research shows that one of the fastest growing sectors of the tourism economy in the world is cultural tourism. Local communities and destinations which propose a unique cultural offer (e.g. arts festivals, musical events, monuments, workshops), are more attractive to tourists. Furthermore, the cultural offer enables those places to stand out among the competition and attract tourists with specific interests.

Travelling in order to purchase books is also one of the forms of literary tourism, whose main aim is to visit places which are associated with literature in a variety of ways (Buczkowska 2009 p. 4-5). This includes exploring various elements of the creative process, i.e. authors' biographies (writers, poets) or places where the plot the book is set. It is also bookshops, literary festivals, book fairs, theme tours and purchase of the best-selling books and other literary works that constitutes part of literary tourism. In many countries, especially in the UK (Wales and Scotland), France, Italy, Spain, Australia, Canada and the United States, book festivals are held every year. International book fairs

s. 392). Dokładne zdefiniowanie „miasta książek” jest bardzo trudne ze względu na różnorodność tego typu inicjatyw w Europie i na świecie. Według definicji zaproponowanej przez International Organisation of Book Towns (IOB), jest to „małe miasto lub wieś o wysokiej koncentracji księgarni, antykwariatów i punktów sprzedaży używanych książek”¹. Są to miejscowości, które zostały ożywione ekonomicznie, poprzez podejmowanie przez mieszkańców działalności gospodarczej i przekształcenie wolnych lokali handlowych i usługowych w miejsca sprzedaży książek, zazwyczaj używanych. W księgarniach i antykwariatach często prowadzona jest dodatkowa działalność rzemieślnicza, związana m.in. z produkcją papieru metodami tradycyjnymi, drukiem, introligatorstwem, kaligrafią, ilustrowaniem oraz projektowaniem okładek książek, a w mieście wiele innych aktywności nie związanych z książkami (herbaciarnie, kawiarnie, galerie, sklepy z rzemiosłem, muzea).

Można wyróżnić kilka wspólnych cech „miast książek”. Większość z nich zlokalizowana jest na obszarach peryferyjnych, a zarazem atrakcyjnych pod względem krajobrazowym lub kulturowym. Często miejscowości o istotnym znaczeniu historycznym, bogate w zabytki, zlokalizowane w pięknej scenerii i spokojnej okolicy, co wpływa na ich atrakcyjność dla turystów. Zazwyczaj są to małe miasta, o liczbie mieszkańców od 500 do 1500, znane z licznych antykwariatów, pracowni oraz organizowanych imprez, które promują kulturę i czytelnictwo. Obecność książek sprawia, że są one atrakcyjne dla różnych grup odbiorców, w tym w szczególności dla: księgarzy, miłośników książek oraz turystów uprawiających turystykę literacką. Dzięki wykorzystaniu idei czytelnictwa, miasteczka i wsie budują swoją nową tożsamość oraz kształtują nowe perspektywy rozwojowe, licząc na osiągnięcie korzyści ekonomicznych i społecznych (jak np. napływ nowych mieszkańców).

Rozwojowi miast i wsi książek służą obecne trendy w rozwoju turystyki. Z badań OECD wynika, że jednym z najdynamiczniej rozwijających się sektorów gospodarki turystycznej na całym świecie jest turystyka kulturowa. Społeczności lokalne oraz destinacje, które proponują unikalną ofertę kulturalną (np. festiwale sztuki, imprezy muzyczne, zabytki, warsztaty), są bardziej atrakcyjne dla turystów. Ponadto oferta kulturalna pozwala tym miejscom odróżnić się od konkurencji i przyciągnąć turystów z konkretnym zainteresowaniem.

Wyjazdy w celu zakupu książek stanowią także jedną z form turystyki literackiej, której głównym celem jest docieranie do miejsc związanych w różnorodny sposób z literaturą (Buczkowska 2009 s. 4-5). Obejmuje ona poznawanie poszczególnych elementów procesu twórczego tj. życia autorów (pisarzy, poetów), miejsc, gdzie rozgrywa się akcja książki, ale są to także księgarnie, festiwale literackie, targi książki, wycieczki tematyczne po zakup bestsellerowych książek i innych dzieł literackich. Rokrocznie w wielu krajach świata, w tym zwłaszcza w Wielkiej Brytanii

¹ Quote after International Organisation of Book Towns website: www.booktown.net (28/06/2016).

¹ Cytat za serwisem internetowym International Organisation of Book Towns: www.booktown.net (28.06.2016).

are also popular. The trade events held in Frankfurt and London have gained the best reputation. The offer of literary tourism includes also poetry and art festivals, which are popular forms of tourism product, as well as other events, such as "storytelling". Literary tourism in book towns encompasses all of such trip types.

A special form of literary tourism is the so-called bookshop tourism, which is popular mainly in the United States. This type of tourism was initiated in Harrisburg, Pennsylvania, where a writer and lecturer Larry Portzline started a series of organized outings (trips) to other towns whose aim was to visit bookshops. This idea gained a lot of interest from schools, libraries, discussion clubs and other local organizations. Its aim was to support small, independent bookshops, to promote literature and reading among citizens and to stimulate the development of a niche form of tourism (Portzline 2004). Booksellers also began to pay more attention to the attractiveness of their premises in order to transform them into something more than just places to sell books. Bookshops attempt to attract visitors in many ways. Mitchell Books in Fort Wayne, Indiana, in addition to a diverse range of books, organizes meetings with authors, film shows, theatre performances and cooking demonstrations. The wooden chairs signed by the well-known authors are an attraction for the guests of *That Bookshop*, while the *Strand* bookshop in Manhattan offers over thirty types of paper shopping bags for books.

"Book Towns" also fit perfectly into the concept of thematic villages which developed as a part of the "village renewal" process, launched in the 80s and 90s of the twentieth century in the countries of Western Europe, mainly in Germany and Austria (Idziak 2008, p. 31-213). A characteristic feature of thematic villages is their specialization in a particular field, e.g. in crafts (blacksmithing, weaving, painting), agriculture (sheep breeding, cultivation of poppy), retail trade (sale of books), etc. Thematic villages are distinguished by an original, attractive and - most importantly - a jointly developed and promoted leading theme, i.e. specialization. The offer of thematic villages is based on natural, cultural or historical resources of a given locality. Their economic functions usually concentrate on tourism, culture and education instead of agricultural production (Gralak, Sawicki 2005, p. 38). Thematic villages take the form of a quasi-company or mini-cluster, concentrating their activities in one sector and place and offering a package of products related to the main theme of the specialization. As a result, a given village becomes a competitive tourist product which can contribute to the revival of rural economy and provide village residents with an alternative source of income.

(w Walii i Szkocji), Francji, Włoszech, Hiszpanii, Australii, Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, odbywają się festiwale książki. Popularne są również międzynarodowe targi książki. Największą renomę zyskały imprezy targowe odbywające się we Frankfurcie i Londynie. Oferta turystyki literackiej obejmuje też festiwale poezji i sztuki, które są popularną formą produktu turystycznego, a także wydarzenia typu „storytelling”. Turystyka literacka w miastach książki zawiera wszystkie tego typu podróże.

Szczególną formą turystyki literackiej jest tzw. turystyka książkowa (ang. bookstore tourism), która jest popularna głównie w Stanach Zjednoczonych. Ten rodzaj turystyki został zainicjowany w Harrisburgu, w stanie Pensylwania, gdzie pisarz i wykładowca Larry Portzline rozpoczął cykl zorganizowanych wypraw (wycieczek) do innych miast, których celem były księgarnie. Idea ta spotkała się z dużym zainteresowaniem szkół, bibliotek, klubów dyskusyjnych i innych lokalnych organizacji. Jej celem było wspieranie małych, niezależnych księgarni, promowanie literatury i czytelnictwa wśród mieszkańców oraz stymulowanie rozwoju niszowej formy turystyki (Portzline 2004). Sprzedawcy książek zaczęli też przykładać większą wagę do atrakcyjności swoich lokali, tak aby stały się one czymś więcej, niż tylko miejscem sprzedaży książek. Księgarnie starają się przyciągać odwiedzających na wiele sposobów. Mitchell Books w Fort Wayne w Indianie, oprócz różnorodnej oferty książek, organizuje występy autorskie, projekcje filmów i przedstawienia teatralne oraz pokazy kulinarne. Atrakcją dla gości *That Bookstore* w Blytheville w Arkansas są drewniane krzesła podpisane przez znanych autorów, natomiast księgarnia *Strand* na Manhattanie oferuje ponad trzydzieści rodzajów papierowych toreb na zakupy książkowe.

„Miasta książek” wpisują się też doskonale w koncepcję wiosek tematycznych, która rozwinęła się w ramach procesu „odnowy wsi”, zainicjowanego w latach 80. i 90. XX w. w krajach Europy Zachodniej, głównie w Niemczech i Austrii (Idziak 2008, s. 31-213). Cechą charakterystyczną wsi tematycznych jest ich specjalizacja w określonej dziedzinie, np. w rzemiośle (kowlstwo, tkactwo, malarstwo), rolnictwie (hodowla owiec, uprawa maku), handlu detalicznym (sprzedaż książek), itp. Wioski tematyczne wyróżniają się oryginalnym, atrakcyjnym i – co najważniejsze – wspólnie rozwijanym i promowanym motywem przewodnim, czyli specjalizacją. Oferta wsi tematycznych budowana jest na bazie zasobów przyrodniczych, kulturowych lub historycznych danej miejscowości. Ich funkcje ekonomiczne przenoszą się zazwyczaj z produkcji rolniczej na turystykę, kulturę oraz edukację (Gralak, Sawicki 2005, s. 38). Wsie tematyczne przyjmują charakter quasi-firmy lub mini-klastra, z koncentracją działalności w jednej branży i w jednym miejscu oraz oferowaniu pakietu produktów powiązanych z głównym tematem specjalizacji. Dzięki temu wieś staje się konkurencyjnym produktem turystycznym, który może przyczynić się do ożywienia gospodarki wiejskiej oraz zapewnić mieszkańcom wsi alternatywne źródła dochodów.

“Book Towns” in Europe and around the world

The concept of “book town” was pioneered by a British bookseller Richard Booth, who used the theme of a book for the first time in 1961 in the border town of Hay-On-Wye in Wales, which was little known among tourists. In a few years, Booth transformed Hay-On-Wye into the largest and the most famous centre of used books in the world (Landry et al. 1996, p. 43). His idea revived the economy in the town through the development of new forms of entrepreneurship connected with the sale of used books and provision of complementary services, including tourist services. Initially nobody believed in the idea, but during 50 years from the first book town, more than 30 similar projects have been created all around the world. Hay-On-Wye was the world's only “book town” until 1980. In the subsequent years, similar initiatives were undertaken in France, Belgium, the Netherlands, Norway, Germany and in other countries (Table 1).

Currently 31 “book towns” function in Europe, including 22 towns which have the status of a book

„Miasta książek” w Europie i na świecie

Pionierem koncepcji „miasta książek” jest brytyjski księgarz Richard Booth, który w 1961 r. po raz pierwszy wykorzystał tematykę książki w przygranicznym i mało znanym wśród turystów miasteczku Hay-On-Wye w Walii. Booth w ciągu kilku lat przekształcił Hay-On-Wye w największe i najbardziej znane na świecie centrum używanych książek (Landry i in. 1996, s. 43). Jego pomysł spowodował ożywienie ekonomiczne miasta poprzez rozwój nowej formy przedsiębiorczości, związanej ze sprzedażą używanych książek oraz świadczeniem usług komplementarnych, w tym turystycznych. Początkowo nikt nie wierzył w ideę, ale na przestrzeni 50 lat od pierwszego miasta książki, powstało ponad 30 tego typu projektów na całym świecie. Hay-On-Wye było jedynym na świecie „miastem książek” aż do 1980 r. W kolejnych latach podobne inicjatywy powstały we Francji, Belgii, Holandii, Norwegii, Niemczech, a także w innych państwach (tabela 1).

W Europie funkcjonuje obecnie 31 „miast książek”, w tym 22 miasta, które posiadają status mia-

Table 1. Book towns in Europe and around the world**Tabela 1.** Miasta książek w Europie i na świecie

Country/ Państwo	Town/ Miasto	Creation date/ Data po- wstania	Country/ Państwo	Town/ Miasto	Creation date/ Data po- wstania
The Great Britain / Wielka Brytania	Hay-on-Wye *, Wales Wigtown*, Scotland Dalmellington, Scotland Sedbergh*, England Blaenavon, Wales Atherstone, Warwickshire	1961 1997 1997-2005 2003 2003- 2006 2000	Germany / Niemcy	Zossen-Wünsdorf Mühlbeck-Friedersdorf Edenkoben Langerberg Tübingen Wünsdorf-Waldstadt *	1997 1997 data N/A data N/A data N/A data N/A
Austria/ Austria	Purgstall	2000	Switzerland/ Szwajcaria	Saint-Pierre-de-Clages *	1993
Belgium/ Belgia	Redu * Damme	1984 1997	Sweden/ Szwecja	Mellösa Borby *	2001 2011
Croatia/ Chorwacja	Pazin *	data N/A	Australia/ Australia	Southern Highlands Clunes *	2000 2012
Denmark/ Dania	Torup	2006	Canada/ Kanada	St. Martins Sidney	2007 1996
Finland/ Finlandia	Sysmä *	1997	South Korea/ Korea Pd.	Paju * Bosu-dong, Jung-gu, Busan	2001 data N/A
France/ Francja	Bécherel Montolieu Fontenoy-la-Joûte Esquelbecq	1988 1989 1993 2010	Malaysia/ Malezja	Kampung Buku * Kampung Buku Melaka	1997 2007
Spain/ Hiszpania	Urueña * Bellprat	2007 2008	The United States/ Stany Zjednoczone	Stillwater, Minnesota Archer Town, Texas Brownville, Nebraska Hobart, NY Gold Towns BookTown, California	1993 1999 2004 2005 data N/A
Luxembourg/ Luxemburg	Vianden	data N/A			
The Netherlands/ Holandia	Bredevoort *	1993			
Norway / Norwegia	Fjærland * Tvedestrand *	1995 2003			

* The town is a member of the International Organisation of Book Towns/*miasto jest członkiem International Organisation of Book Towns

Source: study based on: www.booktown.net; www.buecher-wiki.de; <http://cmns.athabascau.ca>; www.worldlibrary.org

Źródło: opracowanie na podstawie: www.booktown.net; www.buecher-wiki.de; <http://cmns.athabascau.ca>; www.worldlibrary.org

town, recommended by R. Booth and are members of the International Organisation of Book Towns (IOB). Their actual number is much higher and it is difficult to estimate it, as evidenced by the official websites of the "book towns" that do not belong to the IOB (e.g. Sidney, Bosu-dong, Richmond). The majority of this kind of efforts was undertaken in the UK, France and Germany. "Book towns", outside the European continent, were created mainly in the United States, Canada, Malaysia, Australia and South Korea.

"Book towns" have their own unique ideas for the development and unique identity. There are seasonal towns, dependent on weather conditions (Denmark) or operating from May to September (e.g. Norway), cross-border ones (e.g. in the Netherlands, the UK), all-year-round active ones (Australia), in the early stages of development (e.g. Clunes) or advanced (e.g. Hay-On-Wye). All of the towns are united by one common feature - a large number of bookshops and antique shops, and book festivals organized regularly.

Other features, distinctive for all the towns which appeared in Europe in the 80s and 90s, according to A.V. Seaton (1999, p. 392) include:

- location in rural, peripheral areas of Europe, but within easy reach of a large metropolitan area (1-2 hours by car or bus),
- location in a varied landscape,
- numerous tourist attractions (natural, man-made), which attract tourists to the site,
- active participation of the local community in the development of "the book town".

The success of Hay-On-Wye, as well as French and German towns has prompted the European Union to implement the project entitled "European Network of Book Towns - telematics applications based on the model of sustainable rural development on the foundation of cultural heritage" (*Project UR 400: European ..., 1998*)², in cooperation with the Western Norway Research Institute and the University of Luton. The project was implemented during 1998-2000 and was focused on the economic aspects of the creation and development of "book towns" (subsidies, organizational support). The research carried out within the framework of the project showed that the transformation of towns and settlements into "book towns" triggered local economic growth, which enabled remote peripheral areas to achieve a higher level of socio-economic development (Seaton 1999, p. 393). One of the results of the project was also the establishment of a virtual organization called the International Organization of Book Towns³, uniting all the book towns functioning then in Europe and around the world, and creating a website (www.booktown.net), which was designed to nurture cooperation and exchange of good practice between towns.

² Project UR 4001: European Book Town Network - A Model For Sustainable Rural Development Based On Cultural Heritage.

³ 5 European towns acting as initiators of the project: Bredevoort (Netherlands), Fjaerland (Norway), Hay-on-Wye (Wales), Montolieu (France), Redu (Belgium). Currently, beside the 5 aforementioned towns the network includes the following towns: Sedbergh in England, St Pierre de Clages in Switzerland, Wünsdorf-Waldstadt in Germany, Borby in Sweden, Pazin in Croatia, Paju in South Korea, Clunes in Australia, Kampung Buku in Malaysia (Table 1).

sta książki, rekomendowanego przez R. Booth i są członkiem Międzynarodowej Organizacji Miast Książek (IOB). Rzeczywista ich liczba jest jednak znacznie większa i trudno ją oszacować, o czym świadczy obecność oficjalnych witryn internetowych „miast książek”, które nie należą do IOB (np. Sidney, Bosu-dong, Richmond). Najwięcej tego typu inicjatyw podjęto w Wielkiej Brytanii, Francji i Niemczech. „Miasta książek”, poza kontynentem europejskim, powstały głównie w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Malesji, Australii i Korei Południowej.

„Miasta książek” mają swój własny unikatowy pomysł na rozwój i unikalną tożsamość. Istnieją miasta sezonowe, uzależnione od warunków pogodowych (Dania) lub funkcjonujące od maja do września (np. Norwegia), przygraniczne (np. w Holandii, Wielkiej Brytanii), całoroczne (Australia), we wczesnej fazie rozwoju (np. Clunes) lub zaawansowanej (np. Hay-On-Wye). Wszystkie miasteczka łączy jedna cecha - duża liczba księgarni i antykwariatów oraz organizowane cyklicznie festiwale książek.

Inne cechy, charakterystyczne dla wszystkich miast, które powstały w Europie w latach 80. i 90., to wg. A. V. Seaton (1999, s. 392):

- lokalizacja na wiejskich, peryferyjnych obszarach Europy, lecz w zasięgu dużego obszaru metropolitalnego (1-2 godziny jazdy samochodem lub autobusem),
- położenie w urozmaiconym krajobrazie,
- liczne atrakcje turystyczne (naturalne, sztuczne), które przyciągają turystów do danego miejsca,
- aktywny udział społeczności lokalnej w rozwoju inicjatywy „miasta książek”.

Sukces Hay-On-Wye oraz miast francuskich i niemieckich skłonił Unię Europejską do realizacji projektu pn. „Europejska Sieć Miast Książki – aplikacje telematyczne oparte na modelu zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o dziedzictwo kulturowe” (*Project UR 400: European ..., 1998*)², we współpracy z Western Norway Research Institute oraz University of Luton. Projekt realizowany był w latach 1998-2000 i koncentrował się na ekonomicznych aspektach tworzenia i rozwoju „miast książek” (dotacje, wsparcie organizacyjne). Badania zrealizowane w ramach projektu pokazały, że przekształcenie miast i miejscowości w „miasta książki” spowodowało lokalny wzrost gospodarczy, który umożliwił odległym obszarom peryferyjnym osiągnięcie wyższego poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego (Seaton 1999, s. 393). Jednym z rezultatów projektu było też utworzenie wirtualnej organizacji pod nazwą Międzynarodowa Organizacja Miast Książek (ang. International Organization of Books Towns)³, zrzeszającej wszystkie miasta książki, funkcjonujące wówczas w Europie i na świecie oraz stworzenie stro-

² Project UR 4001: European Book Town Network - A Model For Sustainable Rural Development Based On Cultural Heritage.

³ Inicjatorem przedsięwzięcia było 5 europejskich miast: Bredevoort (Holandia), Fjaerland (Norwegia), Hay-on-Wye (Walia), Montolieu (Francja), Redu (Belgia). Do sieci należy obecnie oprócz 5 wymienionych miast: Sedbergh w Anglii, St Pierre de Clages w Szwajcarii, Wünsdorf-Waldstadt z Niemiec, Borby ze Szwecji, Pazin z Chorwacji, Paju z Korei Płd., Clunes z Australii, Kampung Buku w Malesji (tab. 1).

Since 1998 IOB has organized (once every 2 years) the International Festival of Book Towns in one of the selected locations (www.booktown.net). By 2016 festivals of books have been held in Bredevoort (1998), Mühlbeck (2000), Sysmä (2002), Wigtown (2004), Fjærland (2006), Montereaggio (2008), Wünsdorf - Waldstadt (2010), Langkawi (2012), Tvedestrand (2014) and Saint-Pierre-de-Clages, Switzerland (2016).

In the following part, we present selected book towns from different regions of Europe and the world.

Example 1 - Hay-On-Wye (Wales)

Hay-On-Wye is a small town located peripherally, in eastern Wales. With its picturesque location by the River Wye, at the bottom of the Black Mountains and on the edge of the Brecon Beacons National Park, this town is famous for its historical architecture, old town hall, the castle ruins and numerous antique shops and bookshops.

The idea of the book town invented by Richard Booth, assumed creating the world's largest centre of used books sale. In 1961, a graduate of Oxford, accountant, seen as a maverick and eccentric, he returned to his hometown to engage in book trade. Convinced that the town full of books could become a tourist attraction on an international scale, he proceeded to implement his vision, despite the limited financial and moral support. He began by purchasing unused premises in the town (first of all a defunct cinema), filled them with books and converted into bookshops (Seaton 1999, p. 394). Other local entrepreneurs followed in his footsteps and the formation of the bookshop was accompanied by the development of local companies related to the production of books and their distribution, i.e. binding shops and printing houses, and with the passage of time - small galleries, cafes, craft workshops, located in buildings which had been unused for a long time. The research conducted by A.V. Seaton showed that in the 60s in a small town there was not a single bookshop, in the 70s there were already 12 facilities in operation, in 1985 - 18, and in 1997 - 34 bookshops, employing 100 people.

The status of "book town" has become a magnet, attracting domestic and foreign tourists. In the 60s of the twentieth century Hay-On-Wye was a little-known and rarely visited location. Two hotels operated there and several smaller accommodation facilities. In the mid-80s the town was visited by 250 thousand people per year, mostly one-day tourists, of whom one fifth were foreigners. The number of accommodation facilities in the town and surrounding areas in the period from 1965 to 1980 increased to 100, and restaurants, bars and cafes from 2 to 17 facilities. The status of an international book town spurred on not only the improvement of the socio-economic situation in the town and surrounding area but also the formation of a new tourist destination.

In Hay-on-Wye there are currently 26 bookshops and antique shops in operation, including some

ny internetowej (www.booktown.net), która miała za zadanie pielęgnować współpracę i wymianę dobrych praktyk między poszczególnymi miastami.

IOB organizuje od 1998 r. (co 2 lata) Międzynarodowy Festiwal Miast Książek w jednym z wybranych miejsc (www.booktown.net). Do 2016 roku festiwale książki zorganizowano w: Bredevoort (1998), Mühlbeck (2000), Sysmä (2002), Wigtown (2004), Fjærland (2006), Montereaggio (2008), Wünsdorf - Waldstadt (2010), Langkawi (2012), Tvedestrand (2014) oraz Saint-Pierre-de-Clages w Szwajcarii (2016).

W dalszej części pracy przedstawiono wybrane miasta książek z różnych regionów Europy i świata.

Przykład 1 – Hay-On-Wye (Walia)

Hay-On-Wye jest małym, położonym peryferyjnie miasteczkiem, we wschodniej Walii. Malowniczo położone nad rzeką Wye, u podnóża gór Black Mountains i na krańcu Parku Narodowego Brecon Beacons, słynie z historycznej zabudowy, zabytkowego ratusza, ruin zamku oraz licznych antykwariatów i księgarni.

Idea miasta książki, którą wymyślił Richard Booth, zakładała stworzenie największego na świecie centrum sprzedaży używanych książek. W 1961 roku, absolwent Oxfordu, księgowy, postrzegany jako indywidualista i ekscentryk, powrócił w rodzinne strony by zająć się handlem książkami. Przekonany, że miasto pełne książek może stać się atrakcją turystyczną na skalę międzynarodową, przystąpił do realizacji swojej wizji, mimo ograniczonego wsparcia finansowego i moralnego. Zaczął od zakupu niewykorzystywanych lokali w miasteczku (najpierw nieczynnego kina), wypełniał je książkami i przekształcał w księgarnie (Seaton 1999, s. 394). W jego ślady poszli inni lokalni przedsiębiorcy, a powstawaniu księgarni towarzyszył rozwój lokalnych firm, związanych z produkcją książek i ich dystrybucją, tj. introligatornie, drukarnie, a wraz z upływem czasu - małych galerii, kawiarni, warsztatów rzemieślniczych, zlokalizowanych w od dawna nieużytkowanych obiektach. Badania przeprowadzone przez A.V. Seaton pokazały, że w latach 60. w miasteczku nie było ani jednej księgarni, w latach 70. funkcjonowało już 12 obiektów, w 1985 r. - 18, a w 1997 r. - 34 księgarnie, zatrudniające 100 osób.

Status „miasta książki” stał się magnesem, przyciągającym turystów krajowych i zagranicznych. W latach 60. XX w. Hay-On-Wye było miejscem mało znanym i rzadko odwiedzanym. Funkcjonowały w nim dwa hotele i kilka mniejszych obiektów noclegowych. W połowie lat 80. miasteczko odwiedzało rocznie 250 tys. osób, głównie turystów jednodniowych, w tym 1/5 stanowili cudzoziemcy. Liczba obiektów noclegowych w mieście i najbliższej okolicy w latach 1965-1980 wzrosła do 100, a restauracji, barów i kawiarni z 2 obiektów do 17. Status międzynarodowego miasta książki wpłynął nie tylko na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej miasta i okolic lecz również na ukształtowanie nowej destynacji turystycznej.

W Hay-on-Wye funkcjonuje obecnie 26 księgarni i antykwariatów, w tym kilka specjalistycznych (np.

specialized ones (e.g. literature and detective thrillers, horrors, natural history, gardening, beekeeping, maps) and offers a total of 2 million books (www.hay-on-wye.co.uk). In addition to the facilities associated with books, it is famous for its antique shops, cafes, restaurants, shops with local food, galleries, shops with souvenirs and handicrafts, cultural events and is still a "mecca" for bibliophiles and book lovers, because one can encounter books everywhere, inside and outside the buildings. They can be bought both directly and by phone, through catalogues and on websites. Larger bookshops are open 363 days a year and in summer - till late at night. The list of booksellers is available in the town's tourist information office.

The main cultural event associated with literature, books and tourism is organized at the end of May and lasts for 10 days; it is called Hay Festival of Literature & Arts. Every year the festival attracts 70 thousand guests, including famous writers, personalities from the world of politics, art and culture. For the duration of the festival, the town turns into a vibrant literary cultural centre. The offer of the festival includes, among others: meetings and workshops with well-known artists, illustrators and painters, craft workshops, photography, ceramics, glass, sculpture, stained glass, toys manufacturing, activities for the youngest readers (Giorgi 2011, p. 14).

Thanks to books the town became a well-known centre of active tourism and leisure. The local tourist offer includes the possibility of practicing, among others, canoeing, horse riding and trekking. Tourists are offered with 85 accommodation facilities of various standards in the town and surrounding areas, as well as 41 catering facilities.

After the transformation from a declining, devastated and forgotten town, Hay-On-Wye became a dynamic centre of booksellers, artists, tourists and lovers of literature. Booksellers and artists do not just sell books, but play a key role in the daily functioning of the town in which they live and work. They help to organize conferences and festivals, design marketing materials (websites, posters, brochures) and interact with representatives of local and regional organizations. They take part in public life, which helps to build a sense of community.

Mr Both inspired and continues to inspire many small communities to join the International Organisation of Book Towns.

Example 2 - Torup (Denmark)

Torup is a small town with a population of 300 inhabitants, located 60 km north of Copenhagen. It lies in the middle of the Halsnæs peninsula, and is known primarily for. Dyssekilde eco-village functioning there since 1990, which in the 90s became the antidote to the process of depopulation of the Danish countryside. In the second half of the twentieth century, like many small towns in

literatura kryminalna i sensacyjna, horrory, historia natury, ogrodnictwo, pszczelarstwo, mapy) i oferuje łącznie 2 mln książek (www.hay-on-wye.co.uk). Oprócz obiektów związanych z książką słynie ze sklepów z antykami, licznych kawiarni, restauracji, sklepów z lokalną żywnością, galerii, sklepów z pamiątkami i wyrobami rękodzieła, imprez kulturalnych i nadal jest „mekką” dla bibliofilów i miłośników książki, bowiem książki spotyka się wszędzie, na zewnątrz i w środku budynków. Można je kupić zarówno bezpośrednio, jak i przez telefon, za pośrednictwem katalogów i na stronie internetowej. Większe księgarnie otwarte są 363 dni w roku, a w okresie letnim - do późnych godzin wieczornych. Lista księgarzy jest dostępna w biurze informacji turystycznej miasteczka.

Głównym wydarzeniem kulturalnym, związanym z literaturą, książkami i turystyką jest organizowany pod koniec maja i trwający 10 dni międzynarodowy Festiwal Literatury (Hay Festival of Literature&Arts). Festiwal przyciąga co roku 70 tys. gości, w tym znanych pisarzy, osobistości ze świata polityki, sztuki i kultury. Na czas trwania festiwalu miasteczko zamienia się w tętniące życiem literackie centrum kultury. W ofercie festiwalu znajdują się m.in.: spotkania i warsztaty ze znanymi artystami, ilustratorami i malarzami, warsztaty rzemiosła, fotografii, ceramiki, szkła, rzeźby, witraży, wytwarzania zabawek, atrakcje dla najmłodszych czytelników (Giorgi 2011, s. 14).

Miasto dzięki książkom stało się znanym ośrodkiem turystyki aktywnej i wypoczynkowej. Lokalna oferta turystyczna obejmuje możliwość uprawiania m.in. canoeingu, jeździectwa, trekkingu. Turyści mają w ofercie 85 obiektów noclegowych o zróżnicowanym standardzie w miasteczku i najbliższej okolicy oraz 41 obiektów gastronomicznych.

Po transformacji z upadającego, zdewastowanego i zapomnianego miasta, Hay-On-Wye stało się dynamicznie rozwijającą się centrum księgarzy, artystów, turystów i miłośników literatury. Księgarze i artyści nie tylko sprzedają książki lecz odgrywają kluczową rolę w codziennym funkcjonowaniu miasta, w których żyją i pracują. Pomagają organizować konferencje i festiwale, projektują materiały marketingowe (strony internetowe, plakaty, broszury) oraz współdziałają z przedstawicielami lokalnych i regionalnych organizacji. Biorą udział w życiu publicznym, co pomaga budować poczucie wspólnoty.

Both zainspirował i nadal inspirować wiele małych społeczności do przyłączenia się do Międzynarodowej Organizacji Miast Książek.

Przykład 2 - Torup (Dania)

Torup jest małym miasteczkiem, liczącym 300 mieszkańców, położonym 60 km na północ od Kopenhagi. Leży w środkowej części półwyspu Halsnæs i jest znane przede wszystkim z funkcjonującej tam od 1990 r. eko-wioski Dyssekilde, która w latach 90. stała się antidotum na proces wyludniania się duńskiej wsi. Podobnie jak wiele małych miejscowości w Danii, także Torup w drugiej połowie XX w. bory-

Denmark, also Torup struggled with economic and demographic problems, and its inhabitants more frequently decided to migrate to cities.

Currently Torup is a vibrant town, which boasts a school, kindergarten, supermarket, church, community centre, gallery, health food store, developing crafts, healthy food production, along with an offer of tai chi, hatha yoga, organisation of cultural events and entertainment, and of course the sales of second-hand books (www.dyssekilde.dk).

Since 2005, the town has promoted itself as the first Danish book town (*Torup Bogby*). The idea of the book town is the result of a grassroots initiative of the residents and study visits as well as cooperation with the twin towns - Fjærland and Tvedestrand Norway. The initiator of the project was Peter Plant, a professor at the University of Aarhus, dealing with the issues of education and pedagogy, local social activist and owner of an organic farm. In 2006 he founded a local association *Torup Bogby* which took active measures to create the first Danish book town. In the same year, the association organized the first book festival, which in over two days was visited by 2 thousand people. In 2007 within the village, on the roadside, 5 trailers offering self-service sale of books were set (www.torupbogby.dk).

In subsequent years, in the village, the first bookshops with used books were created. In 2010 Torup was admitted to the International Organisation of Book Towns. Books are offered currently at 5 stands in Torup itself and the surrounding area; they are open mainly in good weather. Books are also sold by 2 stationary bookshops. Through this initiative, Torup became a local centre for many cultural events, among which we should mention the Traffic festival, a festival of art and books, exhibitions, lectures, afternoon film screenings, presentations given by local and national writers, concerts, as well as the opportunity to buy books.

The aim of *Torup Bogby* is the integration of the local community and generation of additional income. The concept of this idea is simple: used books are collected and then separated. After the process of ordering, the best quality books are put up for sale in selected locations (mostly along the roads in the vicinity of the village, next to the garage or entrance to the farm, as well as at the newly renovated railway station). Thanks to book sales, their owners have extra income, part of which is transferred to the budget of the Torup Book Town Association, which organizes the annual Festival of Books. All of this is accomplished with minimal financial support from the municipality. It can be concluded that the "book town" generates benefits from nothing or almost nothing (www.torupbogby.dk).

Example 3 - Clunes (Australia)

The only accredited book town in the southern hemisphere is Clunes. The town has 1.7 thousand inhabitants and is situated in the north-eastern part of Australia, in an agricultural vineyard region. In the

kało się z problemami gospodarczymi i demograficznymi, a jego mieszkańcy coraz częściej decydowali się na migrację do miast.

Obecnie Torup jest tętniącą życiem miejscowością, gdzie istnieje szkoła, przedszkole, supermarket, kościół, dom kultury, galeria, sklep ze zdrową żywnością, rozwija się rzemiosło, produkowana jest zdrowa żywność, oferowane są zajęcia tai chi, hatha-jogi, organizowane są imprezy kulturalne i rozrywkowe oraz sprzedawane są używane książki (www.dyssekilde.dk).

Od 2005 r. miasteczko promuje się jako pierwsze duńskie miasteczko książki (*Torup Bogby*). Pomysł na miasto książki jest efektem oddolnej inicjatywy mieszkańców oraz wizyt studyjnych i współpracy z miastami bliźniaczymi - Fjærland i Tvedestrand z Norwegii. Inicjatorem przedsięwzięcia był Peter Plant, profesor Uniwersytetu w Aarhus, zajmujący się problematyką edukacji i pedagogiki, lokalny działacz społeczny i właściciel gospodarstwa ekologicznego. W 2006 r. założył on lokalne stowarzyszenie *Torup Bogby*, które podjęło aktywne działania na rzecz tworzenia pierwszego duńskiego miasteczka książki. W tym samym roku stowarzyszenie zorganizowało pierwszy festiwal książki, który w ciągu 2 dni odwiedziło 2 tys. osób. W 2007 r. na terenie miejscowości, przy drodze, ustawiono 5 zadaszonych samoobsługowych przyczep oferujących książki (www.torupbogby.dk).

W kolejnych latach w miejscowości powstały pierwsze księgarnie z używanymi książkami. W 2010 r. Torup została przyjęta do Międzynarodowej Organizacji Miast Książek. Książki oferowane są obecnie przez 5 stoisk samoobsługowych w Torup i okolicy, które są czynne głównie przy dobrej pogodzie oraz przez 2 księgarnie stacjonarne. Dzięki tej inicjatywie Torup stało się lokalnym centrum wielu wydarzeń kulturalnych, wśród których wymienić należy m.in. festiwal ruchu, festiwal sztuki i książki, wystawy, wykłady i popołudniowe seanse filmowe, odczyty lokalnych i krajowych pisarzy, koncerty, a także możliwość kupienia książek.

Celem *Torup Bogby* jest integracja społeczności lokalnej i generowanie dodatkowych dochodów. Koncepcja pomysłu jest prosta: używane książki są zbierane, a następnie segregowane. Po procesie porządkowania, książki najlepszej jakości są wystawiane na sprzedaż w wybranych miejscach (głównie wzdłuż dróg w okolicach wioski, obok garażu lub wjazdu do gospodarstwa, a także przy nowo odrestaurowanym dworcu kolejowym). Dzięki sprzedaży książek, ich właściciele mają dodatkowe dochody, z których część jest przekazywana do budżetu Torup Book Town Association, które z kolei organizuje coroczne Festiwal Książki. Wszystko to jest realizowane przy minimalnym wsparciu finansowym gminy. Można zatem stwierdzić, że „miasto książek” generuje korzyści z niczego albo prawie z niczego (www.torupbogby.dk).

Przykład 3 - Clunes (Australia)

Jedynym akredytowanym miastem książek na półkuli południowej jest Clunes. Miasto liczy 1,7 tys. mieszkańców i położone jest w północno-wschodniej części Australii, w rolniczym regionie uprawy

nineteenth century, during the so called "gold rush" it lay on the trail of gold seekers, which resulted in a dynamic influx of population and development of the settlement network. In the 1960s the population of Clunes, as a result of depopulation, decreased significantly and its economy stagnated.

Currently, it is a small, historic and tourist town, situated in a picturesque valley. The main street leading through the town retains many of the original buildings from the time of the "gold rush", including a historic hotel, bank, and in Bailey Street the old post office, town hall, courthouse and several churches, as well as the remains of a gold mine.

It is famous for its collector shops, vineyards and wineries, markets with healthy food, offers like bed & breakfast, scenic walks, tours around the mine site. The geographical location and tourist offer make Clunes a popular weekend destination for tourists, seekers of gold and treasures, collectors of old cars, clubs of history lovers and families seeking peace and quiet away from the city (<http://clunes.org>).

A special feature of the town, however, is the presence of books (8 bookshops), active writers (Pam Adams, Tess Brady, Andrew Masterson and Andrew Reeves live in Clunes) and events associated with literature. The idea of transforming Clunes into a book town in a European style was conceived and developed by a group of local activists, among whom the key role was played by local experts and lovers of literature and books (writers). In 2007 the association of Creative Clunes, responsible for promoting and developing the idea of the book town, organized the first book festival in cooperation with local authorities (with numerous volunteers involved). More than 50 bookshops from all over Australia established weekend outlets in the historic buildings of the town. The event attracted more than 6 thousand visitors. The organization of the festival in 2007 contributed to the growth of interest among tourists and potential residents of the town. The population increased from 1000 to 1700 over the period of 2007-2015 (www.clunesbooktown.com.au).

Since 2007 the festival has taken place regularly (every year in May) and is accompanied by entertainment and culinary events, sales of books, meetings and workshops with writers. In 2016 the festival was held from April 30 - May 1 under the name "*Journeys Through Time and Space*" and attracted 17 thousand visitors. The town was visited by 50 booksellers and 50 authors; 9 entertainment events, 8 educational events for children and a literature-related exhibition were organised. The next festival will be held on 6 and 7 May 2017 bearing the title "*Journeys Through Time And Place*".

Example 4 - Paju (South Korea)

Paju Book City is a national, cultural and industrial complex in South Korea which belongs to the Ministry of Culture, Sports and Tourism. The complex, which is composed of 160 modern buildings, was located

winorośli. W XIX w., w czasie tzw. „gorączki złota”, znalazło się na szlaku poszukiwaczy złota, co spowodowało dynamiczny napływ ludności i rozwój sieci osadniczej. W latach 60. XX w. liczba ludności Clunes na skutek procesów depopulacyjnych znacznie zmalała, a jej gospodarka uległa stagnacji.

Obecnie to małe, zabytkowe i turystyczne miasteczko, położone w malowniczej dolinie. Przy głównej ulicy, prowadzącej przez miasto, zachowało się wiele oryginalnych budynków z okresu „gorączki złota”, w tym m.in. zabytkowy hotel, budynek banku, a przy Bailey Street – stara poczta, ratusz miejski, budynek sądu oraz kilka kościołów i pozostałości kopalni złota.

Słynie ze sklepów kolekcjonerskich, winnic i winiarni, targów zdrowej żywności, oferuje zakwaterowanie typu bed&breakfast, malownicze spacer, wyprawy w okolice kopalni. Położenie geograficzne oraz oferta turystyczna sprawiają, że Clunes jest popularnym celem turystów weekendowych, poszukiwaczy złota i skarbów, kolekcjonerów starych samochodów, klubów miłośników historii i rodzin szukających spokoju poza miastem (<http://clunes.org>).

Szczególnym wyróżnikiem miasta jest jednak obecność książek (8 księgarni), aktywnych pisarzy (w Clunes mieszkają: Pam Adams, Tess Brady, Andrew Masterson i Andrew Reeves) oraz imprez związanych z literaturą. Pomysł przekształcenia Clunes w miasteczko książek w europejskim stylu, został opracowany i wprowadzony przez grupę lokalnych działaczy, wśród których kluczową rolę odegrali lokalni eksperci i miłośnicy literatury i książek (pisarze). W 2007 r. stowarzyszenie Creative Clunes, odpowiedzialne za promocję i rozwijanie idei miasta książek, zorganizowało wspólnie z władzami lokalnymi (z licznym udziałem wolontariuszy), pierwszy festiwal książki. Ponad 50 księgarni z całej Australii założyło weekendowe sklepy w zabytkowych budynkach miasta. Impreza przyciągnęła ponad 6 tys. zwiedzających. Organizacja festiwalu w 2007 r. przyczyniła się do wzrostu zainteresowania miastem wśród turystów jak i potencjalnych mieszkańców. Liczba mieszkańców w latach 2007-2015 wzrosła z 1000 do 1700 (www.clunesbooktown.com.au).

Od 2007 r. festiwal odbywa się cyklicznie (co roku w maju) i towarzyszą mu imprezy rozrywkowe, kulinarne, sprzedaż książek oraz spotkania i warsztaty z pisarzami. W 2016 r. festiwal odbył się w dniach 30 kwietnia - 1 maja pod nazwą „*Podróże w czasie i przestrzeni*” (*Journeys Through Time And Space*) i przyciągnął 17 tys. odwiedzających. Miasto odwiedziło 50 sprzedawców książek, 50 autorów, zorganizowano 9 imprez rozrywkowych, 8 imprez edukacyjnych dla dzieci, wystawę związaną z literaturą. Kolejny Festiwal odbędzie się w dniach 6 i 7 maja 2017 roku, pod nazwą „*Podróże w czasie i miejscu*” (*Journeys Through Time And Place*).

Przykład 4 - Paju (Korea Płd.)

Paju BookCity to narodowy kompleks kulturalny i przemysłowy Korei Płd., należący do Ministerstwa Kultury, Sportu i Turystyki. Kompleks, który tworzy 160 nowoczesnych budynków, zlokalizowano na by-

on the former flood plains and rice paddies in the suburban zone of Paju city, 30 km from Seoul.

Its uniqueness on a global scale results from the fact that it is a location where the entire book publishing process takes place, starting from planning, through printing and distribution. Both local and foreign visitors can fully enjoy the so-called *book culture* which includes all material and spiritual aspects of the book and the world of books.

The attention of visitors is drawn primarily to the unique and modern architecture (buildings are described as monochrome, rusty). These eye-catching exterior and interior designs of buildings are the work of famous architects from Korea and abroad. That is why Paju Bookcity is a destination for aspiring architects. Despite the fact that every building is unique in terms of size and appearance, it creates a sense of harmony as the urban planners took great care while designing the space which is closely harmonized with nature.

The initiator of the concept was a publishers' association who, drawing on the successful example of Hay-On-Wye, created a vision of a new town, which would host the entire process of production and distribution of books. The intention of the founders was to concentrate in one place all the companies involved in creative processes, production and trade associated with the books, that is, from author to reader. The first steps were taken in 1989 and the project was completed in 2005. Paju Bookcity became the only publishing cluster in the world arousing interest of different groups of customers: domestic and foreign publishers, book lovers, families with children, urban planners, architects and environmentalists.

Today the complex consists of 160 buildings with 300 publishing companies operating there, including the most influential ones, i.e. Mun Hak Dong Ne and Chang Bi, Kyung-Sook Shin, employing 10 thousand employees in total. In addition to publishing houses, printing companies, bookbinders, paper manufacturers (importers and wholesalers of paper), as well as bookshops and other specialized companies selling books, including antique shops, cafes and press bookshops, function in the area of complex which is divided into three sectors (Publishing District, Printing District and Support District). This is the place where the process of publishing books - from planning, through printing and distribution - takes place.

The buildings that dominate most of the area are the main offices of Korean publishers who sell books at a flat rate. However, the most valuable books can be found in antique shops. Not all antique shops are located in buildings. In the Ega Old Bookshop, books lie in big piles on the floor and the bookshop itself is housed in a white tent. The bookshop offers a diversified choice of about 100 thousand books written in different languages. The Pakyoung Gallery, which is run by the Korean publisher - Pakyoungsa, is a venue for permanent and temporary exhibitions where visitors can see both the art and the work of artists. In the Paju Bookcity there are many cafes

łych terenach zalewowych i polach ryżowych, w strefie podmiejskiej miasta Paju, 30 km od Seulu.

Jego unikalność w skali globalnej polega na tym, że jest to miejsce, w którym odbywa się cały proces publikacji książek: począwszy od planowania, poprzez druk i dystrybucję, a odwiedzający z kraju i z zagranicy mogą w pełni delektować się tzw. *kulturą książki*, która obejmuje wszystkie materialne i duchowe aspekty książki i świata książek.

Uwagę odwiedzających przyciąga przede wszystkim unikalna, nowoczesna architektura (budynki są określane jako monochromatyczne, zardzewiałe). Te przyciągające uwagę zewnętrzne i wewnętrzne konstrukcje budynków są dziełem znanych architektów z Korei i z zagranicy. To dlatego Paju Bookcity stanowi miejsce docelowe dla ambitnych architektów. Pomimo faktu, że każdy budynek jest wyjątkowy pod względem wielkości i wyglądu, daje poczucie harmonii. Urbaniści zadbali bowiem o zaprojektowanie przestrzeni, która jest ściśle zharmonizowana z naturą.

Pomysłodawcą koncepcji była stowarzyszenie wydawców, którzy biorąc za przykład sukces Hay-On-Wye, stworzyli wizję nowego miasta, które byłoby miejscem całego procesu produkcji i dystrybucji książek. Intencją pomysłodawców było skoncentrowanie w jednym miejscu wszystkich firm zajmujących się procesami twórczymi, produkcyjnymi i handlowymi, związanymi z książką, czyli od autora do czytelnika. Pierwsze działania podjęto w 1989 roku, a projekt zakończono w 2005 r. Paju Bookcity stało się jedynym klastrem wydawniczym na świecie, wzbudzającym zainteresowanie różnych grup odbiorców: wydawców krajowych i zagranicznych, miłośników książek, rodzin z dziećmi, urbanistów, architektów i ekologów.

Obecnie w kompleksie złożonym ze 160 budynków, działalność prowadzi 300 firm wydawniczych, w tym najbardziej wpływowych tj. Mun Hak Dong Ne i Chang Bi, Kyung-Sook Shin, zatrudniając jednocześnie 10 tys. pracowników. Oprócz wydawnictw, na terenie kompleksu funkcjonują drukarnie, introligatornie, producenci papieru (importerzy i hurtownie papieru), a także księgarnie i inne wyspecjalizowane firmy sprzedające książki, m.in. antykwariaty, kawiarnie, księgarnie prasowe (obszar jest podzielony na trzy sektory: (Publishing District, Printing District oraz Support District). Jest to miejsce, w którym odbywa się cały proces publikacji książek od planowania, poprzez druk i dystrybucję.

Budynki, które zdominowały większość obszaru mieszczą biura głównych koreańskich wydawców, którzy sprzedają książki po zryczałtowanej cenie. Najcenniejsze książki znaleźć jednak można w antykwariatach. Nie wszystkie antykwariaty mieszczą się w budynkach. W księgarni Ega Old książki leżą na wielkich stosach na podłodze, a sama księgarnia mieści się w białym namiocie. Księgarnia oferuje około 100 tys. książek o zróżnicowanym asortymencie i w różnych językach. Galeria Pakyoung, prowadzona przez koreańskie wydawnictwo Pakyoungsa, jest miejscem organizacji stałych i czasowych wystaw, gdzie zwiedzający mogą zobaczyć zarówno dzieła sztuki jak i artystę przy pracy. Na terenie Paju Book City funkcjonuje wiele kawiarni, w których można

where you can explore the world of the book. The books on offer have unique qualities and fill a specific niche. For example, Oullim Book Cafe, run by Hyewon Publishers, is one of family-friendly places with a large selection of books for children. The bookstore offers 50 thousand books from 34 different publishers. In the complex also the Jijihyang Hotel operates, whose interior design uses the book theme with the lack of TV and the toned down colour scheme of the walls.

The most important event organized in Paju Book City is the Paju Booksori Festival which is the largest festival of books in Asia. The festival, organized since 2011, attracts about 100 publishers and key organizations associated with the publishing industry, books, education and culture as well as authors and readers. It is a special opportunity to sell books and encourage all book lovers to jointly participate in the world of literature through exhibitions, performances and other events.

Since 2012 the city has organised a festival of children's books entitled Paju Book City Children Book Festival. Due to the fact that the city participates in international activities, it joined the International Organisation of Book Towns in June 2012.

Book towns success factors

The "book towns" analysed in the article operate in various geographical conditions and have a different history, and their residents - different traditions and lifestyle. However, there are several common characteristic features of these initiatives, which are indicated below.

"Book towns" are usually located in remote rural areas. Books are a means of creating alternative sources of income and a tool for tourist promotion and developing a positive image.

In all of the analysed case studies "book towns" are places arousing the interest of visitors, both domestic and foreign. Their creators encourage young people to stay by converting various locations into tourist attractions, and transform these locations into areas attractive to potential residents from other regions or even countries.

The analysed "book towns" do not have historical links to literature, bookselling or the publishing industry (except Clunes, inhabited by active writers). In all of the analysed cases, before the transformation agriculture constituted the main source of income for the inhabitants. Therefore, new traditions and new identity of the towns, currently based on books, have been largely invented.

All of the described "book towns" demonstrate the ability to use one of the fundamental principles of marketing tourist areas, which is the unique sale feature (Unique Selling Proposition). According to this principle, individual locations will develop better if they discover and promote one unique feature that will distinguish them from others and attract customers. The analysis shows that Hay-On-Wye offers visitors a great variety of activities (horse riding, fishing, walks around the town and its surrounding area,

poznawać świat książki. Oferowane książki mają unikalne cechy i wypełniają konkretną niszę. Na przykład Oullim Book Cafe, prowadzone przez Hyewon Publishers, jest jednym z miejsc przyjaznych rodzinie, z dużym wyborem książek dla dzieci. Księgarnia oferuje 50 tys. książek z 34 różnych wydawnictw. Na terenie kompleksu funkcjonuje też hotel Jijihyang – z wystrojem wnętrza nawiązującym do tematyki książek, brakiem TV oraz stonowaną kolorystyką ścian.

Najważniejszym wydarzeniem organizowanym na terenie Paju Book City jest Paju Booksori Festival, który jest największym festiwalem książek w Azji. Organizowany od 2011 roku festiwal przyciąga około 100 wydawców i kluczowych organizacji związanych z przemysłem wydawniczym, książkami, edukacją i kulturą oraz autorów i czytelników. Jest on szczególnie okazją do sprzedaży książek oraz zachętą dla wszystkich miłośników książek do wspólnego uczestnictwa w świecie literatury, poprzez wystawy, spektakle i inne imprezy.

Od 2012 r. miasto organizuje również festiwal książek dla dzieci pod nazwą Paju Book City Children Book Festival. W związku z uczestnictwem w działaniach międzynarodowych, miasto w czerwcu 2012 r. dołączyło do Międzynarodowej Organizacji Miast Książek.

Czynniki sukcesu miast książek

Analizowane w artykule miasta książek funkcjonują w różnych uwarunkowaniach geograficznych, mają różną historię, a mieszkańcy - tradycje i styl życia. Jednak istnieje kilka cech wspólnych tych inicjatyw, które wskazano poniżej.

Miasta książek leżą najczęściej na peryferyjnych obszarach wiejskich. Książki są dla nich sposobem na stworzenie alternatywnych źródeł dochodu oraz narzędziem promocji turystycznej i kształtowania pozytywnego wizerunku.

We wszystkich analizowanych studiach przypadku, miasta książki są miejscem, wzbudzającym zainteresowanie odwiedzających, zarówno krajowych jak i zagranicznych. Ich twórcy poprzez przekształcenie poszczególnych miejsc w atrakcje turystyczne zachęcają młodych ludzi do pozostania, a także sprawiają, że te lokalizacje stają się atrakcyjne dla potencjalnych mieszkańców z innych regionów, a nawet krajów.

Analizowane miasta książek nie posiadają związków historycznych z literaturą, księgarstwem lub przemysłem wydawniczym (wyjątek stanowi Clunes, gdzie mieszkają aktywni pisarze). We wszystkich analizowanych przypadkach głównym źródłem utrzymania mieszkańców przed transformacją było rolnictwo. Wobec tego, nowe tradycje i nowa tożsamość miast, bazująca obecnie na książkach, została w dużej mierze wymyślona.

Wszystkie opisywane „miasta książek” demonstrują umiejętność wykorzystania jednego z podstawowych praw marketingu obszarów turystycznych, jakim jest unikalna cecha sprzedaży (ang. Unique Selling Proposition). Z prawa tego wynika, iż poszczególne miejsca będą lepiej się rozwijać, jeśli odkryją i będą promować jedną unikatową cechę, która odróżni je od innych i przyciągnie klientów. Z prze-

etc.), but it is well-known and identified worldwide owing to books and events related to literature and art. The presence of booksellers and a rich book offer encourages residents to open craft workshops (e.g. for paper production and bookbinding), art galleries, handicraft shops, cafés, tourist accommodation facilities and local gastronomy outlets. Clunes promotes itself through a book festival, which has been organized annually for 10 years now (since 2006), and the tourist offer associated with this area is being developed around this theme, offering activities for families with children, weekend tourists and visitors motivated by special interests. The example of Torup shows that books and antique shops can be a tool for building social capital in small rural communities and developing tourist attractiveness. In contrast, Paju Book City is seen as a modern centre of experience industry and book culture, and by virtue of this it is visited by people from all over the world. The city has attracted many leading companies associated with the publishing market, including publishing houses, printing companies, paper suppliers, distribution centres, etc., as well as architects and environmentalists who felt the need for closeness with an ecological industrial town.

It must be born in mind that better development opportunities are available for towns that are distinguished by, among others, the following factors: good accessibility, picturesque location, interesting history, intriguing sites in the nearby area and the infrastructure necessary for future booksellers and craftsmen (real estate, low rents). On the basis of the conducted analyses it can be concluded that another necessary condition for the implementation of the "book towns" is also the figure of a leader who has their own vision and can lead others to believe in it.

Conclusion

Examples of "books towns" in Western Europe, Asia and Australia indicate that books (their production, storage, borrowing, sales) may constitute an economically activating factor for small towns and settlements, especially those located peripherally. A scenario in which a single location accumulates many bookshops and antique shops offering unusual and unique books, in addition to organising book festivals, translates into new jobs and sources of income.

One can easily notice that "book towns" have much more to offer than just sales of books. In fact, another important aspect of their functioning is the interpretation and protection of local cultural heritage. A "book town" is not only a place of storage and sale of books, but also a space for the presentation of local architecture, folklore, art, local food products (i.e. wine, cheese) as well as the attractions of nature and landscape. It is a place to spend holidays or weekends in an attractive and peaceful rural setting.

The search for a leading theme of a town or village has been known in the world for a long time.

prowadzonej analizy wynika, że Hay-On-Wye oferuje turystom wiele różnych atrakcji (jazdę konną, wędkowanie, spacer po mieście i okolicy, itp.) lecz jest znane i identyfikowane na świecie dzięki książkom i imprezom związanym z literaturą i sztuką. Obecność księgarzy i bogata oferta książek zachęca mieszkańców do otwierania warsztatów rzemieślniczych (np. produkcji papieru i oprawy książek), galerii sztuki, warsztatów rzemiosła, kawiarni, obiektów noclegowych i lokalnej gastronomii. Clunes promuje siebie poprzez festiwal książek, który jest organizowany cyklicznie od 10 lat (od 2006 r.) i buduje wokół tego tematu ofertę turystyczną obszaru, oferując aktywny wypoczynek dla rodzin z dziećmi, turystów weekendowych i turystów specjalnych zainteresowań. Przykład Torup pokazuje, że książki i antykwarjaty mogą być narzędziem budowania kapitału społecznego w małych społecznościach wiejskich i budowania atrakcyjności turystycznej. Natomiast Paju Book City jest postrzegane jako nowoczesne centrum przemysłu doświadczeń i kultury książki i jest dzięki temu odwiedzane przez ludzi ze wszystkich stron świata. Miasto przyciągnęło wiele znaczących firm związanych z rynkiem książek, w tym wydawnictw, firm poligraficznych, dostawców papieru, centrów dystrybucyjnych, itp., a także architektów i ekologów, którzy czuli potrzebę kontaktu z ekologicznym miastem przemysłowym.

Warto jednak pamiętać, że większe szanse rozwoju mają te miasta, które wyróżnia m.in. dobra dostępność komunikacyjna, malownicze położenie, ciekawa historia, interesujące miejsca w okolicy i infrastruktura niezbędna dla przyszłych księgarzy i rzemieślników (nieruchomości, niskie czynsze). Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że warunkiem koniecznym do realizacji projektu „miasta książki” jest też postać lidera, który ma własną wizję i potrafi spowodować, by inni w nią uwierzyli.

Podsumowanie

Przykłady „miast książek” z krajów Europy Zachodniej, Azji i Australii wskazują, że książki (ich produkcja, magazynowanie, wypożyczanie, sprzedaż) mogą być czynnikiem aktywizującym gospodarstwo niewielkie miasta i miejscowości, zwłaszcza te położone peryferyjnie. Koncentracja w jednym miejscu licznych księgarni i antykwarjatów, oferujących niezwykle i niepowtarzalne książki, organizowanie festiwali książek, to nowe miejsca pracy i źródła dochodów.

Z łatwością jednak można zauważyć, że „miasta książek” mają znacznie więcej do zaoferowania aniżeli sprzedaż książek. W rzeczywistości drugim istotnym aspektem ich funkcjonowania jest interpretacja i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturowego. „Miasto książek” to nie tylko miejsce magazynowania i sprzedaży książek, lecz również przestrzeń prezentacji lokalnej architektury, folkloru, sztuki, lokalnych produktów żywnościowych (tj. wina, sery), a także walorów przyrody i krajobrazu. To miejsce spędzania wakacji lub weekendów, w atrakcyjnej i spokojnej scenerii wiejskiej.

As a result of thematic specialisation, the rise of the following is observed: theme parks, shops, museums, restaurants, exhibitions as well as towns, villages and farms. Books constitute only one of many possible leading themes defining the thematic specialization of a given area and offered product. As presented in the conducted analysis, books still arouse interest among local communities which are seeking ideas for development.

Poszukiwanie wiodącego tematu miasta lub wsi znane jest na świecie od dawna. W wyniku specjalizacji tematycznej powstają tematyczne: parki, sklepy, muzea, restauracje, wystawy, a także miasta, wsie i gospodarstwa. Książka jest tylko jednym z wielu możliwych tematów wiodących, określających specjalizację tematyczną obszaru i oferowany produkt i jak wykazała przeprowadzona analiza, nadal wzbudza zainteresowanie wśród społeczności lokalnych, poszukujących pomysłu na rozwój.

References/Literatura:

1. Buczkowska K. (2009), *Literatura podróżnicza faktu niedocenianą niszą turystyki literackiej*. Turystyka Kulturowa, nr 1, s. 4, www.turystykakulturowa.org (data dostępu: 28.06.2016).
2. Czapiewska G. (2012), *Wioski tematyczne sposobem na aktywizację gospodarczą i społeczną regionu*. Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae, nr 1, s. 109-123.
3. Idziak W. (2009), *Zarządzanie przestrzenią wsi przez dodawanie jej wartości*. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 12, s. 198-205.
4. Idziak W. (2008), *Wymyślić wieś od nowa. Wioski tematyczne*. Wydawnictwo "Fundacja Wspomagania Wsi", Koszalin.
5. Giorgi L. (2011), *A celebration of the word and a stage for political debate: Literature festivals in Europe today*. European Arts Festivals Strengthening cultural diversity. Studies and Reports, European Commission, s. 14, <https://ec.europa.eu>, (data dostępu: 28.06.2016).
6. Gralak K., Sawicki B., (2005), *Możliwości wykorzystania koncepcji „wiosek tematycznych” w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w Polsce*, W: B. Sawicki, J. Bergier (red.), *Uwarunkowania rozwoju turystyki związanej z obszarami wiejskimi*. Wyd. PWSZ, Biała Podlaska, s. 268-273.
7. Lane B. (2013), *Industrial Heritage And Agri/Rural Tourism In Europe, A review of their development, socio- economic systems and future policy issues*, Directorate-General For Internal Policies, Transport and Tourism, s. 29, www.europarl.europa.eu/studies, (data dostępu: 28.06.2016).
8. Landry Ch., Greene L., Matarasso F., Bianchini F. (1996), *The art of regeneration. Urban Renewal through Cultural Activity*, Comedia, London.
9. Matthews A. (2007), *Rural Development in the European Union: Issues and Objectives*, www.tcd.ie (data dostępu: 28.06.2016).
10. Portzline L. (2004), *Bookstore Tourism: The Book Addict's Guide to Planning & Promoting Bookstore Road Trips for Bibliophiles & Other Bookshop Junkies*. Bookshop Junkie Press, Harrisburg, www.larryportzline.com (data dostępu: 28.06.2016).
11. Seaton A. V. (1999), *Book towns as tourism developments in peripheral areas*. International Journal of Tourism Research, nr 1, s. 392-394.

Websites/ Strony internetowe:

12. www.dyssekilde.dk (data dostępu: 28.06.2016).
13. www.torupbogby.dk (data dostępu: 28.06.2016).
14. www.booktown.net (data dostępu: 28.06.2016).
15. www.buecher-wiki.de (data dostępu: 28.06.2016).
16. <http://clunesbooktown.com.au> (data dostępu: 28.06.2016).
17. www.pajubookcity.org (data dostępu: 28.06.2016).